

УДК 378.147:371.13

Надія Борисенко

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Розглянута важливість здійснення професійної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах євроінтеграції. Розкрито сутність поняття «професійна підготовка» з позиції різних дослідників, наведено власне визначення поняття «професійна підготовка вчителів технологій». Визначено місце проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання в школі та в професійній підготовці майбутніх учителів технологій. Акцентовано увагу на організації професійної підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах, її пріоритетах. Наголошується на схожості роботи вчителів технологій і дизайнерів, на зв'язку трудового навчання та дизайн-освіти. Звертається увага на основні структурні елементи змісту освіти майбутніх фахівців освітньої галузі «Технологія».

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі технологій, проектно-технологічна діяльність.

До пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку суспільства належить модернізація системи вищої освіти України відповідно до національних потреб і тенденцій євроінтеграції з метою вдосконалення особистісно-професійної підготовки фахівців, зокрема майбутніх учителів технологій, здатних компетентно виконувати багатофункціональну педагогічну діяльність.

Професійна підготовка майбутніх учителів технологій є необхідною передумовою їх становлення як професіоналів – соціально компетентних, психологічно зрілих особистостей, що володіють високою фаховою майстерністю, сучасним світоглядом, потребою розширювати і поглиблювати власну компетентність з освітньої галузі «Технологія». Євроінтеграція зумовлює необхідність усвідомлення й вироблення нових теоретичних засад для змін та забезпечення ефективного функціонування системи професійної підготовки майбутніх учителів.

Методологічними засадами цього процесу є Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Концепція розвитку педагогічної освіти, Національна доктрина розвитку освіти, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Державна програма «Вчитель» тощо. Нормативне підґрунтя сучасного функціонування галузі визначають закони України

«Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» [1].

Школі потрібні педагоги, які своїми професійними й людськими якостями відповідають високим вимогам, що їх ставить сьогодні до системи виховання й освіти суспільство. Специфіка навчання майбутніх учителів технологій потребує об'єднання вмінь, навичок трудової діяльності з формуванням досить високого рівня освіченості студентів, здатності розуміти художні цінності, формування смаку, естетичних почуттів. Їхня професійна підготовка має бути спрямована на підготовку підростаючого покоління до життя та співпраці в нових соціальних та економічних умовах. Відповідно, високий рівень вимог суспільства і розвитку педагогічної науки в нашій державі зумовлює необхідність вдосконалювати професійну підготовку вчителів технологій [2].

Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителів технологій знайшли своє відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності й розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі. Науковою базою для її вивчення є фундаментальні роботи П. Р. Атутова, П. Н. Андріанова, С. Л. Батишева, Л. П. Зарічної, О. М. Коберника, В. К. Сидоренка, В. Д. Симоненка, В. А. Полякова, Д. А. Тхоржевського, А. Г. Щеколдіна, С. Н. Чистякової [3, с. 12–13].

Питанням професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання приділяється увага у працях С. Баташева, Є. Білозерцева, Ю. Васильєва, М. Жиделєва, К. Івановича, О. Молдаванова, У. Нішаналієв, В. Сластьоніна, Д. Сметаніна, А. Вихруща, М. Янцура та ін.

Проблеми якісної підготовки учителів технологій та шляхи їх розв'язання відображені у працях М. В. Анісімова, А. І. Грітченка, В. І. Гусєва і Л. А. Даннік, О. М. Коберника, Н. В. Кудикіної, В. В. Моштук, В. К. Сидоренка, Ю. В. Сілохіна і Л. П. Лодягіної, Н. Т. Тверезовської та ін.

Серед сучасних публікацій, присвячених зростанню вимог до фахової підготовки вчителів технологій, її складовим і характеристикам слід назвати публікації В. В. Бурдуна, М. С. Курача, Н. Ю. Лазаренко, В. В. Радула, В. В. Солов'я та ін. [4, с. 68].

Мета даної статті полягала в аналізі сутності поняття «професійна підготовка вчителів технологій», визначенні її змісту в умовах сучасного освітнього простору.

Для того, щоб визначити сутність професійної підготовки майбутніх учителів технологій у вищому навчальному закладі, вважаємо за доцільне розпочати науковий пошук з аналізу поняття «професійна підготовка», визначити зміст цієї підготовки.

Аналіз філософської, культурологічної, психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що у визначенні цього поняття не існує єдиного підходу.

Найчастіше професійну підготовку пропонується розуміти як процес повідомлення студентам відповідних знань та формування в них умінь та

навичок, дещо рідше – як результат навчальної діяльності.

У Законі України «Про вищу освіту» професійна підготовка визначається як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю.

Н. Є. Колесник у своєму дослідженні трактує професійну підготовку лише як процес професійного розвитку фахівця, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, а також як процес повідомлення відповідних знань, не говорячи про результат підготовки [5].

М. Ю. Бубнова вказує, що досить часто професійну підготовку розглядають як результат навчання, проте зауважує, що, з іншого боку, її можна розглядати як процес повідомлення студентам відповідних знань та формування в них умінь та навичок. У своєму дослідженні вона пропонує під «професійною підготовкою» розуміти сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, або, процес їх формування [6, с. 18]. З цим визначенням погоджується В. Афонін.

М. Ю. Бубнова також акцентує увагу на тому, що під поняттям «професійна підготовка майбутнього вчителя» в педагогіці й методиці розуміють єдність змісту, структури, цілей навчання й виховання студентів, способів реалізації набутих знань, навичок і вмінь у роботі з учнями. Дослідниця зауважує, що професійна підготовка має подвійне значення і повинна розглядатися як процес (навчання) та як результат (готовність), визначається сукупністю вимог, які висуваються до певного фахівця [6].

Всебічний аналіз професійної підготовки зроблено у працях В. А. Семиченко [7]. Вона звертає увагу, що сутність поняття «підготовка» розкривається у двох його значеннях: 1) як навчання – деякий спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань; 2) як готовність – наявність компетенції, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певної сукупності завдань.

У нашому дослідженні ми притримуватимемось поглядів В. А. Семиченко та Н. Є. Колесник щодо визначення поняття «професійна підготовка». Під **«професійною підготовкою вчителів технологій»** будемо розуміти деякий спеціально організований процес професійного розвитку фахівця, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, і його результат – сформовану готовність до виконання майбутніх професійних завдань.

Враховуючи, що майбутні вчителі технологій повинні забезпечити викладання дисципліни «Трудове навчання» в основній школі, можемо

стверджувати, що найдоцільніше їх професійну підготовку здійснювати навколо завдань трудового навчання як навчального предмета. Мета і завдання трудового навчання в Україні визначені Державним стандартом базової і повної середньої освіти і конкретизовані в освітній галузі «Технологія».

Основою реалізації змістових ліній галузі є проектно-технологічна та інформаційна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Проектно-технологічний підхід дасть можливість реалізувати варіативність у змісті трудової підготовки учнів.

У процесі вивчення змісту освітньої галузі «Технологія» в основній школі передбачається залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань [8, с. 76].

Проектно-технологічна діяльність зараз активно застосовується на уроках трудового навчання в основній школі, вона покладена в основу сучасних програм трудового навчання для школи. Доцільно зауважити, що термін «дизайн» у перекладі з англійської означає креслення, проект, проектування. Тому ми можемо говорити про проектувальну діяльність учнів на уроках трудового навчання як про дизайнерську діяльність. Відповідно необхідно визначити сутність дизайну в ракурсі такого підходу.

В. П. Тименко вказує на те, що поняття «дизайн-освіта» адекватне до понять «мистецька освіта», «технологічна освіта», «математична освіта» тощо. Але дизайн-освіта означає «не освітній процес з окремого навчального предмета, а міждисциплінарну навчальну діяльність». Дизайн вимагає синтезу навчальної інформації і конструктивного її поєднання у творчому процесі. «Дизайн – це комплексна міждисциплінарна проектно-художня діяльність, яка синтезує в собі елементи наукових, технічних і гуманітарних знань. Центральною проблемою дизайну є створення предметного світу, естетично оцінюваного як спів мірного, гармонійного, цілісного» [9, с. 7].

Важливо підкреслити, що в сучасному світі, а також у ракурсі нашого дослідження, дизайн поєднує в собі художню, науково-технічну та індустріально-технологічну культури, забезпечуючи, таким чином, цілісність сучасної цивілізації.

Звертаючись до освітнього процесу в школі, можна стверджувати, що саме трудове навчання тісно пов'язане з дизайном, воно, за словами О. М. Піскун «акумулює знання усіх шкільних предметів, теоретичні знання перетворює у діяльність, яка втілюється у створених учнями предметах навколишнього світу».

Очевидно, що у новій ситуації повинні змінитися функції вчителів

технологій і, відповідно, їх підготовка. Тепер вони повинні бути спеціалістами високого рівня професіоналізму, надзвичайно широкої ерудиції й такими, що володіють майстерністю перетворювальної діяльності. Особливо гострим сьогодні постало питання про формування нового типу мислення вчителя – так званого, проектного, про розвиток його проєктивних здібностей, активне включення у проєктну діяльність. Такі якості є дуже близькими до кваліфікаційних вимог художника-конструктора, тобто дизайнера.

Організація професійної підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах здійснюється на основі нормативних вимог і стандартів. На їх основі розробляється навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

Особливу складність для організації процесу професійної підготовки має визначення її пріоритетів, – провідної мети навчання і професійної підготовки. Відомо, що мета навчання є базовою складовою будь-якої навчальної системи. Саме вона розкриває проміжні й кінцеві результати функціонування, задає напрям та інтегрує діяльність окремих структурних ланок цієї системи, конкретних виконавців.

Мета підготовки майбутніх учителів технологій визначається нормативними документами, а також одним із принципів педагогіки – принципом зв'язку навчання з практикою, з урахуванням суспільно-історичних умов, в яких учитель повинен жити та працювати. У нашому випадку слід враховувати важливість творчої праці майбутніх учителів технологій та їх здатність перетворювати світ за законами краси, вчити учнів поєднувати практичність (технічне) і красу (художнє) у своїх виробках.

Мета навчання зумовлює зміст освіти, тобто систему знань, умінь і навичок, якими мусить оволодіти учень у процесі навчання в освітньому закладі певного типу, сформованість поглядів, переконань, світогляду, особистісних якостей і певного рівня розвитку пізнавальних можливостей учні. Будь-яке обґрунтування вмінь означає у той же час визначення необхідних майбутньому вчителю обсягу знань. Наприклад, вміння будувати композиції передбачає знання про види композицій, закони їх побудови тощо.

Будь-яке вміння передбачає наявність завдання, яке буде вирішене за його допомогою. Тому система вмінь, що повинна включатися у мету навчання, визначається реальними життєвими проблемами, які повинен вирішувати майбутній учитель, зокрема, формувати художньо-технічні вміння в учнів основної школи.

Відокремлення і аналіз умінь дозволяє одночасно визначити об'єм та зміст знань, які складають ці вміння [10, с. 72].

Зміст освіти має бути системним і охоплювати чотири основні структурні елементи: досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі

її результатів – знань; досвід здійснення відомих способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком; досвід творчої діяльності – у формі вмінь приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; досвід здійснення емоційних відношень – у формі особистісних орієнтацій.

Отже, потреба у висококваліфікованих педагогічних кадрах освітньої галузі «Технологія» зумовлює необхідність удосконалення їх професійної підготовки в умовах навчання у вищих педагогічних закладах.

Аналіз теоретичних надбань з проблеми підготовки фахівця-вчителя технологій показав, що багато її аспектів є актуальними й опрацьовуються в психолого-педагогічній літературі. Про значущість цієї проблеми йдеться у працях багатьох дослідників.

Орієнтація на сучасні вимоги до підготовки фахівців освітньої галузі «Технологія» призводить до суттєвих змін змістової і процесуальної складових підготовки вчителів технологій, несе за собою модернізацію традиційної системи їх підготовки, розробку та реалізацію нової методичної системи, що має ґрунтуватися на теоретично й експериментально обґрунтованих положеннях та бути закріпленою у відповідних нормативних документах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваль Л. В. Концептуальні засади формування змісту технологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Л. В. Коваль [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету: Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – № 1. – [Цит. 2011, 10 січня]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_1/Koval.pdf. – Назва з екрану.
2. Деркач С. Особливості та сутність професійної підготовки вчителя / Світлана Деркач [Електронний ресурс] // Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 10. – [Цит. 2011, 25 травня]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2010_10/8.pdf. – Назва з екрану.
3. Грітченко А. Г. Методичні аспекти підготовки вчителя до навчання учнів системі знань сучасного аграрного виробництва / А. Г. Грітченко // Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 119. – С. 12–17.
4. Гур'янова О. Зростання вимог до фахової підготовки вчителів технологій та проблема їх забезпечення / Оксана Гур'янова // Наукові записки: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2009. – Вип. 87. – С. 68–72.
5. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Колесник Наталія Євгенівна. – Житомир, 2007. – 335 с.
6. Бубнова М. Ю. Готовність майбутніх учителів математики до

- професійної діяльності // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт. – Вип. 33. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2010. – С. 17–20.
7. Семиченко В. А. Проблеми і пріоритети професійної підготовки / В. А. Семиченко [Електронний ресурс] // Педагогічний дискурс : Збірник наукових праць. – 2007. – Вип. 1. – [Цит. 2011, 15 лютого]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_01/semuchenko.pdf. – Назва з екрану.
 8. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76–80.
 9. Тименко В. П. Початкова дизайн-освіта: теорія і практика формування конструктивних умінь особистості : монографія / Володимир Петрович Тименко. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 380 с.
 10. Хищенко О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів технологій / Олег Хищенко // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2010. – № 6. – С. 67–74.